

การพัฒนาและยกระดับชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง
ของชุมชนสามบาง“บางเสาธง บางปลา บางไฉลง” จังหวัดสมุทรปราการ
Developing and Upgrading Cultural Capital Datasets in the Digitalization
and Virtual Platforms of Three Samut Prakan Province Communities:
“Bang Sao Thong, Bang Pla, Bang Chalong”

รัตนา ทิมเมือง (Ratana Timmuang)¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Assistant Professor, Faculty of Communication Arts, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: rattanatmm@gmail.com

วุฒิพงษ์ ทองก้อน (Wuthipong Thongkon)²

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Assistant Professor, Dr., Faculty of Communication Arts, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: Wuthipong.thong@gmail.com

ปทุมมา บำเพ็ญทาน (Patumma Bumpentan)³

อาจารย์ ดร.ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Lecturer, Dr., Faculty of Communication Arts, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: Patumma96@gmail.com

กชพร ขวัญทอง (Kodchaporn Kwanthong)⁴

นักวิชาการศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Cultural Center Scholar, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: eurng_2556@hotmail.com

Received: February 27, 2025, Revised: April 21, 2025, Accepted: May 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่สามบาง (อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี) จังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อศึกษารากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง สมุทรปราการ 3) เพื่อพัฒนาชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายจำนวนรวม 186 คน ประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการทุนทางวัฒนธรรม ผู้สืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชน ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การประชุมประชาคม การสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสร้างและพัฒนาแพลตฟอร์มเสมือนจริง ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ รวบรวมได้จำนวน 153 รายการ ประกอบด้วย มรดกทางวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง 76 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 26 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 50 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมตำบลบางไฉลง 34 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 7 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 27 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมตำบลบางปลา 43 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 8 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 35 รายการ

2) การศึกษาเชิงลึกทางประวัติศาสตร์ชุมชน พื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง สมุทรปราการ ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ 2 ชุมชนใหญ่ คือ ชุมชนมุสลิมมัซยิดดารุ้ลอามีน ริมคลองสำโรงและชุมชนย่านตลาดเก่าริมคลองสำโรง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง และศาลเจ้าแม่ทับทิม นำเสนอข้อมูลเผยแพร่สาธารณะในรูปแบบโมชันกราฟิกชุด “พัฒนาการชุมชนพื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง สมุทรปราการ” 3) การจัดทำแผนที่วัฒนธรรม พื้นที่อำเภอบางเสาธง พื้นที่ตำบลบางโฉลง และตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ บันทึกภาพนิ่ง-วิดีโอ พิกัดทางภูมิศาสตร์และบันทึกในเว็บไซต์ <https://dp.culturalmapthailand.info/GL> รวมทั้งเผยแพร่ทางเฟซบุ๊กแฟนเพจ สุขไม่จางที่บางเสาธง สมุทรปราการ ซึ่งมีผู้ติดตาม 6,842 คน (ข้อมูลวันที่ 18 เมษายน 2568) และช่อง YouTube “ที่นี่สามบางสองฝั่งคลอง สมุทรปราการ” ด้านการพัฒนาชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านประเพณีสำคัญของชุมชน ศิลปะการแสดง นำเสนอในรูปแบบนิทรรศการออนไลน์ Virtual Exhibition Platform ผ่านจักรวาลนฤมิต Spatial Metaverse : Happiness3bangs-Samut-Prakan ใช้ภาพนิ่ง วิดีโอ โมชันกราฟิก ประกอบในนิทรรศการ

คำสำคัญ: ชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม แพลตฟอร์มเสมือนจริง บางเสาธง บางโฉลง บางปลา

Abstract

This research aims to: 1) explore the cultural capital data of the Sam Bang area (comprising Bang Sao Thong District, Bang Pla Subdistrict, and Bang Chalong Subdistrict of Bang Phli District) in Samut Prakan Province; 2) study the historical roots of the Sam Bang area along both sides of the canal in Samut Prakan; and 3) develop cultural capital data in digital format and create a virtual platform using participatory action research processes.

The study employed purposive sampling to engage local scholars, cultural capital entrepreneurs, cultural wisdom inheritors, representatives from local administrative organizations, religious and spiritual leaders, community leaders, teachers, and educational personnel. Research methods included surveys, in-depth interviews, participatory observation, focus group discussions, and the development of a virtual platform. Research findings revealed that:

1. The cultural capital data of the Sam Bang area comprises 153 items:
 - o Bang Sao Thong District: 49 items (21 tangible and 28 intangible cultural heritage items)
 - o Bang Chalong Subdistrict: 34 items (7 tangible and 27 intangible cultural heritage items)
 - o Bang Pla Subdistrict: 43 items (8 tangible and 35 intangible cultural heritage items)
2. An in-depth historical study analyzed changes in the Sam Bang area along both sides of the canal, documenting both positive and negative developments. Significant cultural heritage data was obtained from two major communities: the Muslim community of Darul Ameen Mosque and the old market community along the Samrong Canal, including Pueng Tao Gong Shrine and Thapthim Shrine. These findings were presented as a motion graphic series titled "Development of the Sam Bang Area along Both Sides of the Canal in Samut Prakan."

3. A comprehensive cultural map was created, incorporating tangible and intangible cultural heritage with photographs, videos, and geographical coordinates. This information is accessible through:
 - o Website: <https://dp.culturalmapthailand.info/GL>
 - o Facebook: facebook.com/สุขไม่จางที่บางเสาธง-สมุทรปราการ-100731384802383 (6,475 followers)
 - o YouTube: www.youtube.com/@ที่นี่สามบางสองฝั่งคลองสมุทรปราการ
 - o Online exhibition through Spatial Metaverse: Happiness3bangsSamut-Prakan

Keywords: Cultural capital datasets, Virtual platforms, Bang Sao Thong, Bang Chalong, Bang Pla

บทนำ

อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ อันได้แก่ วัด ศาสนสถาน อาคารบ้านเรือน และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงโขนสด ดนตรีไทย อาหาร การละเล่นต่าง ๆ ตลอดจนภูมิปัญญาด้านการเกษตรมากมาย พื้นที่อำเภอบางเสาธง เป็นเขตชานเมืองปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร จึงเกิดการพัฒนารวดเร็วกว่าส่วนอื่น ๆ ส่งผลกระทบต่อลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมทั้งสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบันได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ต่ออำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ (พรณศิริ แจ่มอรุณ และคณะ, 2557)

การดำเนินงานชุดโครงการ “การวิจัยและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมสองฝั่งคลอง พื้นที่อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เมื่อปี 2562 ที่ผ่านมา ให้ความสำคัญเรื่องทุนทางวัฒนธรรม โดยได้สร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมของอำเภอบางเสาธง เพื่อฟื้นฟู สืบสานและสร้างนวัตกรรมให้แก่ท้องถิ่น โดยแผนที่ทางวัฒนธรรมผ่านความร่วมมือของ 5 ภาคีหลัก ประกอบด้วยสถาบันอุดมศึกษา ภาคประชาสังคม ชุมชน ภาครัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปินและภาคธุรกิจ การรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม พร้อมเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมหลายลักษณะ ทั้งภาพนิ่ง วิดีทัศน์ ตลอดจนสำรวจทุนทางวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง และข้อมูลของจุดที่น่าสนใจบนเส้นทางท่องเที่ยว 3 ลำคลอง สามารถรวบรวมรายการมรดกทางวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง 49 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 21 รายการ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 24 รายการ

ผลการสำรวจได้สำรวจนกและพรรณไม้ในพื้นที่ลำคลอง ผลการสำรวจพบนก 14 วงศ์ 20 ชนิด และผลการสำรวจนกในวัด พบนก 13 วงศ์ 21 ชนิด และการสำรวจนกในพื้นที่สวนมะม่วงและบ่อเลี้ยงปลา พบนก 20 วงศ์ 37 ชนิด สำหรับผลสำรวจพรรณไม้ มีการเก็บข้อมูลพรรณไม้ ตัวอย่างพรรณไม้มาทำตัวอย่างพืชแห้ง การสัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพรรณไม้และการใช้ประโยชน์ โดยสำรวจพบพรรณไม้เบื้องต้นจำนวน 151 ชนิด ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมเผยแพร่สาธารณะในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผนที่มรดกทางวัฒนธรรม คู่มือมรดกทางวัฒนธรรม ไปสการ์ด ไปสเตอร์ เพชบุ๊กแฟนเพจ “สุขไม่จางที่บางเสาธง สมุทรปราการ” ช่องยูทูป “ที่นี่บางเสาธง” และเว็บไซต์ www.happinessbangsaotong.com (อิสยา จันทวิทยานุชิตและคณะ, 2563)

การดำเนินงานในชุดโครงการวิจัยระยะที่ 2 ได้ยกระดับแผนที่ทางวัฒนธรรมที่ได้จัดทำในโครงการวิจัยระยะที่ 1 โดยจัดทำคู่มือการใช้งานระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์แผนที่ทางวัฒนธรรมออนไลน์ บันทึกรายการมรดกทางวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ในระบบฐานข้อมูลแผนที่ทางวัฒนธรรม ของหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เพื่อบูรณาการข้อมูลแผนที่ทางวัฒนธรรมในระดับประเทศ การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมช่วยฟื้นฟู สืบสานและสร้างนวัตกรรมด้านวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่น โดยกระบวนการสร้างแผนที่

วัฒนธรรมใช้การมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลชุมชน นำข้อมูลเชื่อมต่อกับระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และสามารถเข้าถึงได้ในระบบออนไลน์ (นิก สุนทรธัย และคณะ, 2565)

โครงการวิจัยการพัฒนาและยกระดับชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงของชุมชนสามบาง “บางเสาธง บางปลา บางโฉลง” จังหวัดสมุทรปราการ เป็นโครงการย่อยของชุดโครงการ นวัตกรรมศิลป หนุนเศรษฐกิจและรักษาริษย์ถิ่นของพื้นที่ชุมชนสามบาง สองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยในระยที่ 3 และยังคงให้ความสำคัญเรื่องทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน พื้นที่การศึกษาวิจัย คืออำเภอบางเสาธง (พื้นที่เดิม) และพื้นที่ใหม่ คือ ตำบลบางโฉลงและตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญของภาคกลางในอดีต หรือที่เรียกขานในชื่อ “ทุ่งบางพลี” เมื่อเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการคมนาคมขนส่ง ทำให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งที่น่าสนใจคือ การรักษารากเหง้าและเรื่องราวที่มีคุณค่าของชุมชนพื้นที่สามบาง สมุทรปราการ

ทั้งนี้ยูเนสโก (UNESCO) (ม.ป.ป) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกสากลประเมินคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมแบ่งออกได้เป็น 2 คุณค่า คือ คุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยคุณค่าทางวัฒนธรรมมุ่งให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วย ประเพณีศาสนา ความเชื่อ การเมืองและลักษณะของสิ่งนั้นตามอายุทางประวัติศาสตร์ของชนชาติ รวมทั้งศิลปะเทคนิคที่บ่งบอกการออกแบบหรือเทคนิคก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ คุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจมุ่งสนใจด้านคุณค่าการใช้สอยตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยจะประกอบด้วย คุณค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดรายได้จากมรดกทางวัฒนธรรม คุณค่าทางการใช้สอยจากการใช้งานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คุณค่าทางการศึกษา คุณค่าทางสังคมโดยยังคงทำกิจกรรมหรือสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การเข้าร่วมประเพณีเก่าแก่ (ธนากร ตาระกา, 2550)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมพื้นที่สามบาง (อำเภอบางเสาธง ตำบลบางโฉลงและตำบลบางปลา อำเภอบางพลี) จังหวัดสมุทรปราการ มีคุณค่าและมูลค่าควรได้รับการเผยแพร่สาธารณะให้มากขึ้น แต่พบว่ายากต่อการสื่อสารสาธารณะในรูปแบบดิจิทัลเพื่อสร้างการรับรู้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นเพื่อสร้างการรับรู้และเปิดโอกาสให้เข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม จึงเกิดแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาที่ได้การสนับสนุนโครงการวิจัยภายใต้ทุนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น ทุนสนับสนุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) พัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของโครงการวิจัยภายใต้แผนงานย่อยการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น เกิดการใช้ประโยชน์ให้ได้มากขึ้น และจัดหาพื้นที่เก็บข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม จัดทำแพลตฟอร์มกลาง Cultural Map Thailand เป็นแพลตฟอร์มดิจิทัลทางวัฒนธรรมระดับประเทศ

ผลดีของการนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมพื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง สมุทรปราการในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง มี 5 ประการ 1) ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลทางวัฒนธรรมง่ายขึ้น ส่งเสริมการเรียนรู้แบบอินเทอร์แอคทีฟผ่าน VR/AR หรือแพลตฟอร์ม 3 มิติ เป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือสำหรับการทำวิจัยและศึกษาประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ศิลปะและ ประเพณีต่าง ๆ 2) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรม การแปลงวัตถุข้อมูลวัฒนธรรมเป็นดิจิทัลช่วยเก็บรักษา มรดกทางวัฒนธรรมให้อยู่ได้นาน แม้ของจริงจะเสื่อมหรือสูญหาย สามารถจำลองสถานที่หรือพิธีกรรมที่หายไปแล้วให้กลับมาในรูปแบบเสมือนจริงได้ 3) ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้จากทุกที่ทุกเวลา 4) ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการใช้สื่อดิจิทัลเป็นช่องทางเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นใช้ข้อมูลวัฒนธรรมมาสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ และ 5) สร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ช่วยให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจรากเหง้าของตนเองมากขึ้น ภาคภูมิใจวัฒนธรรมท้องถิ่น เชื่อมโยงคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมในพื้นที่

การวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยย่อยในชุดโครงการ นวัตกรรมศิลป ทัศนศึกษาธุรกิจและรักษถิ่นของพื้นที่ชุมชนสามบาง สองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ คณะผู้วิจัยมุ่งสำรวจข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมเพิ่มในระดับที่เป็นข้อมูลเชิงลึกของพื้นที่อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อยกระดับชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมทั้ง เชิงกว้างและเชิงลึก โดยศึกษาผ่านรากเหง้าประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม และห่วงโซ่คุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นในพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงและเผยแพร่สู่สาธารณะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อสำรวจข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่สามบาง คือ อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
- 2) เพื่อศึกษารากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง สมุทรปราการ
- 3) เพื่อพัฒนาชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) โดยการรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมเพื่อทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรมเชิงกว้างและเชิงลึกและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลแพลตฟอร์มเสมือนจริง
- 2) ศึกษาพื้นที่เป้าหมายและสำรวจข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางโฉลงของพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยคณะผู้วิจัยและชาวบ้านในพื้นที่สามบาง (อำเภอบางเสาธง ตำบลบางโฉลง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ) เป็นผู้ให้ข้อมูลและสำรวจพื้นที่ร่วมกับคณะผู้วิจัย
- 3) สร้างเครื่องมือเพื่อสำรวจความต้องการและแนวทางการพัฒนาข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงในพื้นที่เป้าหมาย
- 4) ศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ของข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เป้าหมาย เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม พร้อมบันทึกข้อมูลด้วยภาพนิ่งและวิดีโอ โดยคณะผู้วิจัยและปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ในพื้นที่สามบาง (อำเภอบางเสาธง ตำบลบางโฉลง และตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ) เป็นผู้ให้ข้อมูลและชาวบ้านในพื้นที่ร่วมสำรวจพื้นที่ร่วมกับคณะนักวิจัย
- 5) สร้างต้นแบบ (prototype) ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง
- 6) พัฒนาข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง และนำเข้าข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มกลาง Cultural Map Thailand ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มดิจิทัลทางวัฒนธรรมระดับประเทศ มีทีมพัฒนาระบบ Cultural Mapping จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เป็นผู้ดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายจำนวน 186 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการทุนทางวัฒนธรรม ผู้สืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผู้แทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชน ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง คณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีเกณฑ์คัดเลือกดังนี้

- 1) เป็นบุคคลที่มีอายุระหว่าง 25-70 ปี

- 2) เป็นผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือเป็นเจ้าของภูมิปัญญา หรือทุนทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ในพื้นที่
- 3) ยินยอมให้ข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่
- 4) เข้าร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่ม การประชุม หรือการสัมภาษณ์เชิงลึกตามที่กำหนดได้

พื้นที่การดำเนินงานโครงการวิจัย

พื้นที่การดำเนินงานโครงการวิจัย สามบาง คือ 1) อำเภอบางเสาธง รวม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ ตำบลศีรษะจรเข้น้อย ตำบลบางเสาธง 2) ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และ 3) ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) แบบสำรวจข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม
- 2) แอปพลิเคชันใช้กำหนดพิกัดทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม
- 3) แบบบันทึกการประชุมสนทนากลุ่ม
- 4) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
- 5) แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- 6) การจัดเวทีประชาคม
- 7) การบันทึกภาพถ่ายและวีดิทัศน์

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) จัดประชุมประชาคมพื้นที่สามบาง สมุทรปราการ 5 ตำบล คือ อำเภอบางเสาธง (ตำบลบางเสาธง ตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ ตำบลศีรษะจรเข้เล็ก) ตำบลบางโฉลง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี เพื่อสำรวจทุนทางวัฒนธรรมในเชิงกว้างก่อน ลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูล และเป็นฐานนำมาพัฒนาและยกระดับชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมรูปดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงของสามบาง “บางเสาธง บางปลา บางโฉลง” จังหวัดสมุทรปราการ

การจัดประชุมประชาคม เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2566 ณ ห้องประชุมสื่อประสม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ผู้เข้าร่วมประกอบภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น วัด ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม มีผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม 54 คน

2) ก่อนกิจกรรมการประชุม คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่สำรวจเบื้องต้น และให้ผู้แทนจากอำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางโฉลง ให้ข้อคิดเห็นว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ และในกรณีที่มีรายการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ไม่ครบ ดำเนินการเพิ่มเติมข้อมูลให้ครบถ้วนและสมบูรณ์มากขึ้น

กรอบการจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมพื้นที่สามบาง สมุทรปราการ มีแนวทางเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม คือ รายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จำแนกเป็น 1) โบราณวัตถุ (Archeological Artefact หรือ AA) 2) สถาปัตยกรรม (Architecture หรือ AR) 3) โบราณสถาน (Archeological Site หรือ AS) 4) พื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space หรือ CS)

รายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จำแนกเป็น 5) ศิลปะการแสดง (Performing Arts หรือ PA) 6) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship หรือ TC) 7) ภาษา (Thai Local and Ethnic Language หรือ EL) 8) วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk Literature หรือ FL) 9) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practice Concerning Nature and the Universe หรือ KP) 10) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social Practices, Ritual and Festive Events หรือ SP) 11) กีฬาภูมิปัญญาไทย (Folk Sport Game and Martial Arts หรือ SM)

ภาพที่ 1 การจัดประชุมประชาคมพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลองเพื่อสำรวจทุนทางวัฒนธรรม [ภาพถ่าย]. (นิก สุนทรธัย และคณะ, 2567).

3) คณะผู้วิจัยร่วมกับเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ดำเนินการสำรวจข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมระหว่างเดือนมิถุนายน 2566 - กรกฎาคม 2567 โดยใช้แบบสำรวจรายการข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมเพื่อจำแนกประเภทสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลเฉพาะเรื่องในรายละเอียดและประเด็นที่ต้องการ จำนวนผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก 112 คน สนทนา กลุ่มย่อย 2 ครั้ง จำนวนผู้เข้าร่วม 20 คน นอกจากนี้มีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมโดยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของมรดกทางวัฒนธรรมกับผู้คนในชุมชน รวมทั้งใช้แอปพลิเคชันบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรม การบันทึกภาพถ่ายและบันทึกวีดิทัศน์

4) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการถอดถ้อยคำ เพื่อใช้ตีความข้อมูลและการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องเชื่อถือได้ ดำเนินการวิเคราะห์ SWOT และประเมินคุณค่าของวัฒนธรรมในด้านการวิจัยหรือพัฒนาต่อยอด การประเมินความเสี่ยงต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรม ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา ร่วมกับการวิเคราะห์แก่นสาร การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในเวลา สถานที่แตกต่างกัน แล้วนำข้อค้นพบกลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางโฉลงของพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1.1) รายการมรดกทางวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง 76 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 26 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 50 รายการ

1.2) รายการมรดกทางวัฒนธรรมตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี 34 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 7 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 27 รายการ

1.3) รายการมรดกทางวัฒนธรรมตำบลบางปลา อำเภอบางพลี 43 รายการ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 8 รายการ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 35 รายการ

รายการมรดกทางวัฒนธรรมได้ดำเนินการจัดทำข้อมูลเชิงลึกและแยกหมวดหมู่ประเภทของรายการมรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แยกหมวดหมู่ดังนี้

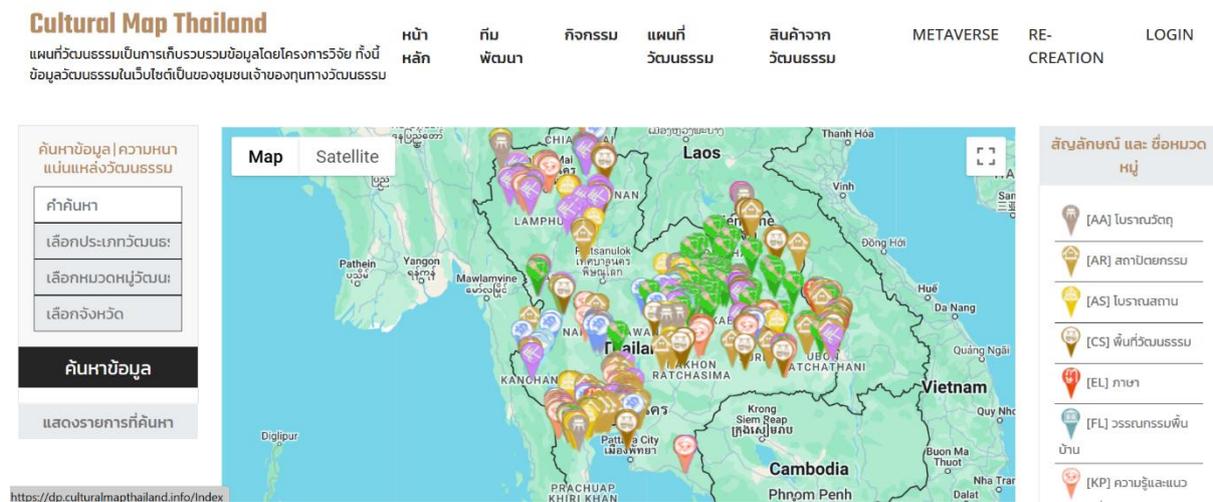
รายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จำแนกเป็น 1) โบราณวัตถุ (Archeological Artefact หรือ AA) 2) สถาปัตยกรรม (Architecture หรือ AR) 3) โบราณสถาน (Archeological Site หรือ AS) 4) พื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space หรือ CS)

รายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จำแนกเป็น 5) ศิลปะการแสดง (Performing Arts หรือ PA) 6) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship หรือ TC) 7) ภาษา (Thai Local and Ethnic Language หรือ EL) 8) วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk Literature หรือ FL) 9) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practice Concerning Nature and the Universe หรือ KP) 10) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social Practices, Ritual and Festive Events หรือ SP) 11) กีฬาภูมิปัญญาไทย (Folk Sport Game and Martial Arts หรือ SM)

คณะผู้วิจัยได้บันทึกภาพและวิดีโอ หลังจากลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่สามบาง “บางเสาธง บางโกลน บางปลา” นำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ข้อมูลทั้งหมดได้นำมาบันทึกในแพลตฟอร์มดิจิทัล เว็บไซต์ Cultural Map Thailand [PMU] ซึ่งเป็นระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมประเทศไทย ให้บริการสืบค้นข้อมูลทางวัฒนธรรม การบันทึกข้อมูลในเว็บไซต์ Cultural Mapping Thailand ซึ่งเป็นระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของโครงการวิจัย ภายใต้แผนงานย่อยการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของโครงการวิจัย ภายใต้แผนงานย่อยของการจัดการทุนทางวัฒนธรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น ให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น รวมทั้งจัดหาพื้นที่เก็บข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการฯ ซึ่งกิจกรรมพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม ได้ผลดำเนินการดังนี้

1.2 ระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมระดับประเทศ

การพัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของโครงการวิจัยภายใต้แผนงานย่อยการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น เป็นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของชุดโครงการวิจัย ภายใต้แผนงานย่อยของการจัดการทุนทางวัฒนธรรม เกิดการใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น รวมทั้งจัดหาพื้นที่เก็บข้อมูลร่วมด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรมของโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการฯ กิจกรรมพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม การใช้งานให้ระบุวิธีการค้นหาจากคำค้นหา เลือกประเภทวัฒนธรรม เลือกจากหมวดหมู่วัฒนธรรม และเลือกจากจังหวัด

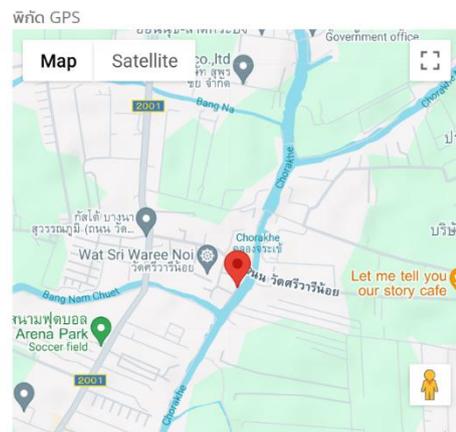

ภาพที่ 2 การสืบค้นในระบบแผนที่ทางวัฒนธรรมระดับประเทศ [ภาพหน้าจอ]. (กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2568).

ข้อมูลวัฒนธรรม : KP-10540-00097 [ได้รับทุนจากโครงการ]

ปลาร้าบางฝาด นางจ่าเรียง สวนสนธิ์
Bang Fad Pickled Fish

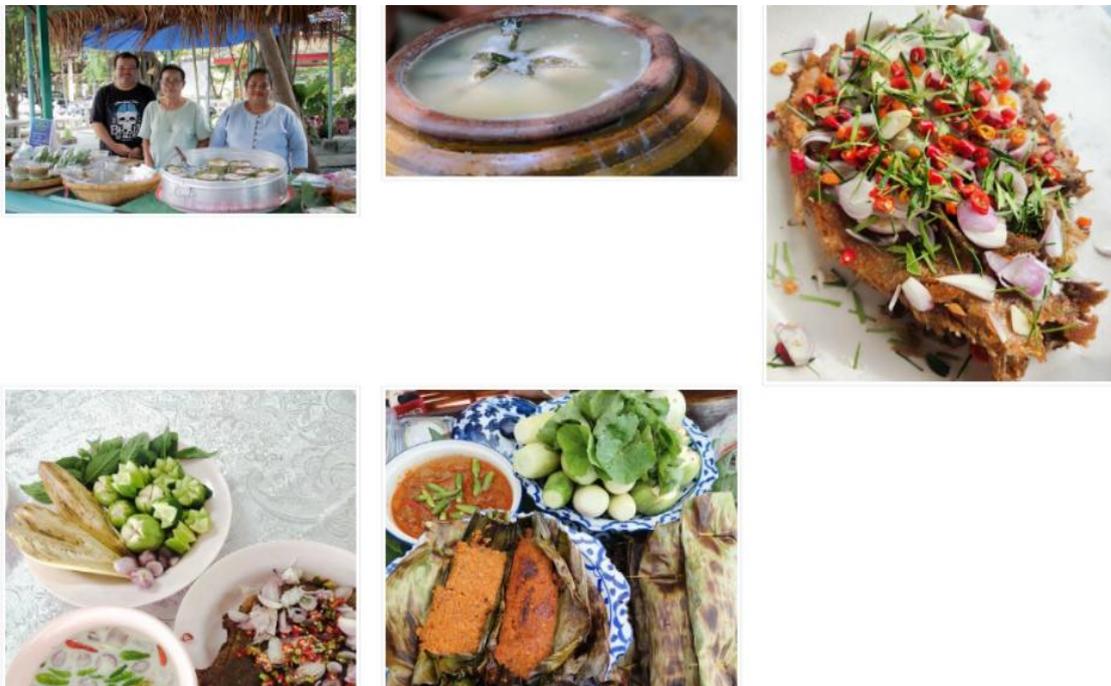
เมื่อ 30 ปีก่อน คุณเรียง สวนสนธิ์ ได้เรียนรู้การทำปลาร้าสด ปลาร้าหลนจากคุณแม่ซึ่งเป็นชาวบ้านบางฝาด ต.ศีรษะจรเข้ใหญ่ อ.บางเสาธง จ.สมุทรปราการ คุณจ่าเรียงได้สืบทอดพัฒนาต่อโดยเป็น “ปลาร้าบางฝาดคุณจ่าเรียง” ขายที่ตลาดน้ำวัดศรีวารีน้อย ปลาร้าที่นำมาทำปลาร้าใช้ปลาจากบ่อของตัวเอง เป็นปลาสดใหม่ ล้างให้สะอาด ป่ามาหมักเกลือ 7 วัน ใส่ข้าวคั่ว น้ำตาลและหมักต่ออีก 3 เดือน ปลาร้าจะอร่อย หอมเข้าเนื้อ ปลาร้าคุณจ่าเรียงเป็นอาหารพื้นถิ่นที่มีชื่อเสียงของตลาดน้ำชุมชนวัดศรีวารีน้อย รับประกันความสด สะอาดและอร่อย ปลาร้าเป็นของดีบ้านบางฝาด ตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากในพื้นที่มีการเลี้ยงปลาแบบธรรมชาติจำนวนมาก จึงสามารถนำปลามาแปรรูปทำปลาร้าได้ จุดเด่นของปลาร้าบางฝาด คือเป็นปลาร้าภาคกลางที่จากปลาตัวใหญ่สดหมักด้วยกรรมวิธีที่สะอาด ปลอดภัย ปลอดภัย ไม่ใส่สารปรุงแต่ง ปลาร้านำมาทำอาหารได้หลายชนิด เช่น ปลาร้าทอด ปลาร้าทรงเครื่อง ปลาร้าหลน น้ำพริกปลาร้า เป็นต้น

ภาพที่ 3 ข้อมูลที่ได้จากการกำหนดค่าสืบค้น “ปลาร้าบางฝาด” [ภาพหน้าจอ]. (กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2568).

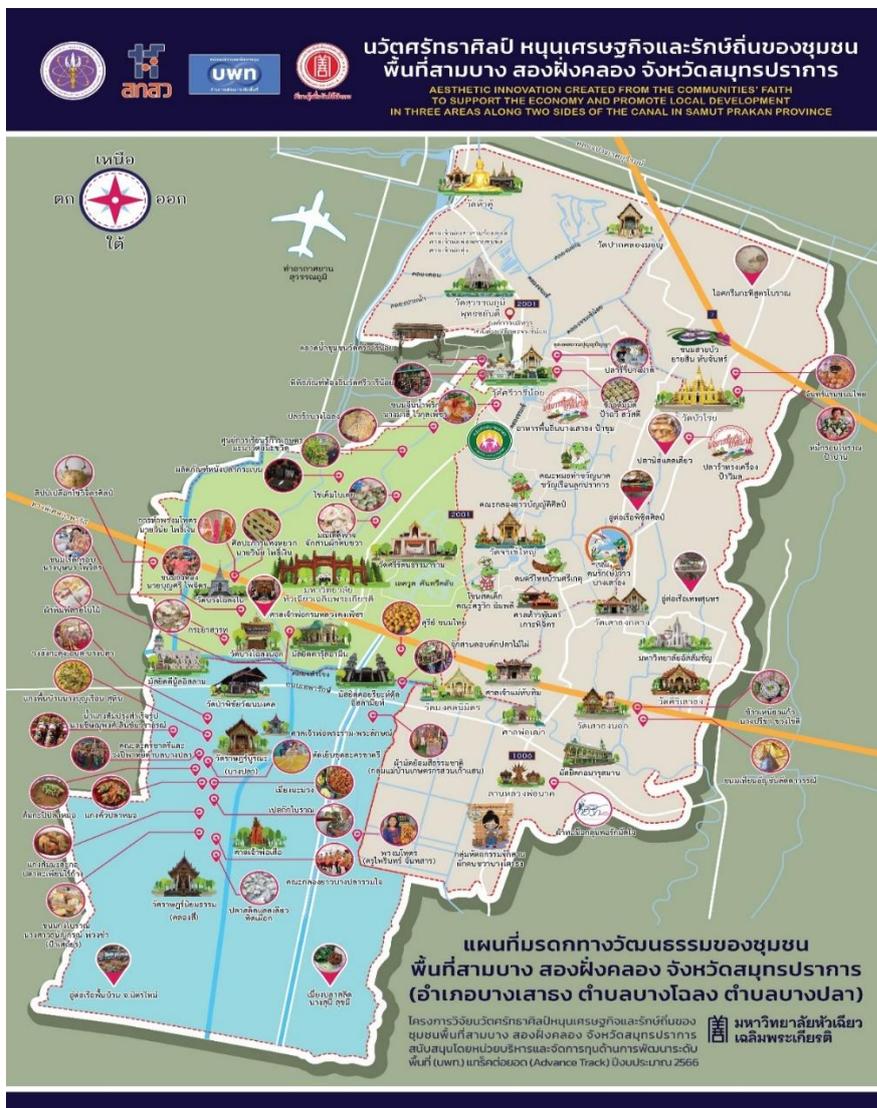

ภาพที่ 4 ระบบให้รายละเอียดของข้อมูลวัฒนธรรม “ปลาร้าบางฝาด” [ภาพหน้าจอ]. (กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2568).

ภาพที่ 5 ภาพปลาร้าบางฝาดในเว็บไซต์ [ภาพประกอบ]. (กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2568).

การพัฒนาชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาทุกแห่งที่ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ปีงบประมาณ 2566 ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมยกระดับให้เป็นแพลตฟอร์มระดับประเทศ จากโครงการวิจัยภายใต้ทุนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น ข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยโครงการวิจัย ทั้งนี้ข้อมูลวัฒนธรรมในเว็บไซต์เป็นของชุมชนเจ้าของทุนทางวัฒนธรรม เมื่อคณะผู้วิจัยพัฒนาเสร็จ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลและบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์จากชุดข้อมูลคือ ทีมพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลทางวัฒนธรรม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลทางวัฒนธรรม, 2568)

ภาพที่ 6 แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนพื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ [ภาพประกอบ]. (นิก สุนทรธัย และคณะ, 2567).

2. ผลการศึกษาซากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง สมุทรปราการ

จากการดำเนินการวิจัย ได้ข้อค้นพบสรุปได้ดังนี้

ในอดีตพื้นที่อำเภอบางเสาธงประกอบด้วย สามตำบลได้แก่ ตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ ตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ และตำบลบางเสาธง เคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบางพลีมาก่อน มาแยกเป็นกิ่งอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2538 และยกฐานะอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2550 จึงจัดได้ว่าเป็นอำเภอที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาควบคู่กับบางพลี (พรรณศิริ แจ่มอรุณและคณะ, 2557)

จากหลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปรากฏเด่นชัดว่าตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พื้นที่นี้มีผู้คนตั้งรกรากริมคลองหลักคือ คลองสำโรงบริเวณตำบลบางพลีใหญ่ และมาปรากฏหลักฐานแน่ชัดในนิราศเมืองแกลง สุนทรภู่ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งเดินทางผ่านคลองสำโรงในพื้นที่อำเภอบางพลี ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะมีบ้านอาศัยอยู่ริมคลอง และมีที่นาทำกินอยู่ห่างกันออกไป โดยกลุ่มคนไทยจะอยู่บริเวณคลองสำโรง คลองบางพลีใหญ่ คลองชวดลากข้าว คลองบางโหลง คลองบางปลา ในขณะที่คนมอญอยู่ริมคลองลาดกระบัง คลองบางแก้ว คนลาวอยู่บริเวณคลองสลุด (พรรณศิริ แจ่มอรุณ และคณะ, 2554)

เมื่อนโยบายในการขยายพื้นที่ทำนาอันเนื่องมาจากข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ ทำให้มีการหักร้างทางพง จับจองที่ดินและพัฒนาขยายพื้นที่ออกไป เช่น บริเวณคลองจรเข้ คลองบางเสาธง ฯลฯ เกิดการขยายตัวเป็นหมู่บ้าน ชุมชน โดยจากหลักฐานพบว่า กลุ่มคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธจะตั้งบ้านเรือนและพัฒนาเป็นชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ดังหลักฐานการสร้างวัดในพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนวัดบางโหลงในและวัดบางโหลงนอก เป็นวัดเก่าแก่ตั้งปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ชุมชนวัดหัวคู้ พ.ศ. 2409 ช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ชุมชนวัดเสาธงกลาง พ.ศ. 2427 สมัยรัชกาลที่ 5 เกิดชุมชนวัดบัวโรย พ.ศ. 2430 ชุมชนวัดจรเข้ใหญ่ พ.ศ. 2434 ชุมชนวัดศรีวารีน้อย พ.ศ. 2441 วัดเสาธงนอก พ.ศ. 2447 วัดราษฎร์บูรณะ พ.ศ. 2452 สมัยรัชกาลที่ 8 เกิดชุมชนวัดมงคลนิมิตร พ.ศ. 2478 และสมัยรัชกาลที่ 9 วัดราษฎร์นิยมธรรม พ.ศ. 2515 ชุมชนวัดปากคลองมอญ พ.ศ. 2532 วัดศิริเสาชิง พ.ศ. 2531 (นิก สุนทรธัย และคณะ, 2567)

ในขณะที่กลุ่มคนไทยมุสลิมเข้ามาหักร้างทางพง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 บริเวณคลองสำโรง ปรากฏหลักฐานว่ามีการสร้างชุมชนโดยมีมัสยิดต้นลือสลาม (บางปลา) เมื่อ พ.ศ. 2460 มัสยิดกอมรูสมาน (บ้านไร่) พ.ศ. 2476 มัสยิดคอยรียะตุลลือสลามียะห์ (บางกะสี) พ.ศ. 2483 และมัสยิดดาร์ลุอาหมิน พ.ศ. 2492 ตามลำดับ ส่วนชาวจีนมักตั้งรกรากทำมาค้าขายในตลาด บริเวณทางแยกของคลองที่ตัดกับคลองสำโรง โดยเริ่มจากชุมชนตลาดบางพลีริมคลองสำโรง ต่อจากนั้นกระจายชุมชนมาที่ตลาดบางปลา ตลาดบางโหลง ตลาดปากคลองจรเข้และตลาดต้นไทรริมคลองจรเข้ (นิก สุนทรธัย และคณะ, 2567)

เมื่อมีการก่อสร้างถนนเทพารักษ์และถนนบางนา-ตราด ซึ่งเป็นถนนสายเศรษฐกิจ ประกอบกับการคมนาคมที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดชุมชนริมถนนสายหลักดังกล่าว เช่น บริเวณสี่แยกถนนกิ่งแก้ว ชุมชนตลาดบางโหลง ชุมชนตึกเหล็กริมคลองจรเข้ใหญ่ เมื่อมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่บางพลี ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ เป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความเจริญในพื้นที่อย่างก้าวกระโดด มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นย่านถนนบางนา-ตราด ถนนเทพารักษ์ ผู้คนต่างถิ่นจากทุกภูมิภาคและแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในพื้นที่จำนวนมาก (นิก สุนทรธัย และคณะ, 2567)

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ชาวชุมชนพื้นที่สามบางสองฝั่งคลองสมุทรปราการ ยังคงยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ละวัดมีพระพุทธรูปสำคัญเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีงานบุญประเพณีที่สำคัญของศาสนา เช่นการถวายผ้าวัสสิกสาฎกวันเข้าพรรษา เมื่อออกพรรษามีประเพณีแข่งเรืองานสมโภชพระประจำวัดต่าง ๆ มีมหรสพการแสดงเพื่อความบันเทิงและเฉลิมฉลองในวาระสำคัญ ได้แก่ วงปี่พาทย์กลองยาว ทำขวัญนาคร ละครชาตรี โขนสด เป็นต้น ความอุดมสมบูรณ์ของทุ่งบางพลีทั้งฝั่งเหนือซึ่งเป็นทุ่งข้าว และฝั่งใต้ซึ่งเป็นป่าชายเลนน้ำทะเลท่วมถึง ทำให้พื้นที่บริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวปลาอาหาร เป็นเสมือนครัวของ

สมุทรปราการ มีทุนทางวัฒนธรรมด้านอาหารเพื่อการดำรงชีวิต และทำอาหารในงานบุญประเพณี มากมาย เช่น แกงส้มผักกระเฉด ปลาร้าทรงเครื่อง ขนมสายบัว ขนมกง กระจ่างสารท และ ด้วยความหลากหลายของผู้คนทั้งคนพื้นถิ่นดั้งเดิม คนที่เข้ามาอาศัยใหม่และแรงงานต่างชาติ จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จึงก่อเกิดงานบุญประเพณีสร้างสรรค์วัฒนธรรมสร้างสุขของคนพื้นที่สามบาง (บางเสาธง บางโหลง บางปลา) จังหวัดสมุทรปราการ

3. ผลการพัฒนาชุดข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่สามบางในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงผ่านจักรวาลนฤมิต Spatial Metaverse: Happiness3bangs-Samut-Prakan มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลทุนวัฒนธรรมของพื้นที่สามบาง สมุทรปราการ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นครูอาจารย์และนักเรียนระดับประถมศึกษา และมีวัยศึกษาตอนต้นจากสถานศึกษา 14 แห่ง ในพื้นที่สามบาง สมุทรปราการ

จักรวาลนฤมิตหรือเมตาเวิร์ส (Metaverse) เป็นเทคโนโลยีที่จำลองโลกเสมือนจริงเพื่อให้ผู้คนสามารถสื่อสาร ทำกิจกรรม และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันอย่างไร้ขอบเขตในโลกดิจิทัล เป็นชุมชนโลกเสมือนจริงบนเทคโนโลยีคลาวด์ ผู้ใช้สามารถเชื่อมต่อกันผ่านคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน และแว่นตาดิจิทัลได้ โดย Spatial เป็นแพลตฟอร์มหนึ่งที่ใช้สำหรับสร้างจักรวาลนฤมิต ที่สามารถใช้งานได้ง่าย คุณสมบัติ Spatial Metaverse สร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับจัดนิทรรศการดิจิทัล สร้างพื้นที่สำหรับปฏิสัมพันธ์ด้วยกิจกรรมในโลกเสมือนจริง ประยุกต์ใช้เป็นการประชุมออนไลน์ได้ สามารถอัปโหลดและปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาดิจิทัลได้หลากหลายรูปแบบ รองรับผู้เข้าชมได้สูงถึง 50 คนต่อพื้นที่เมตาเวิร์ส สร้างตัวตนเสมือน (Avatar) สามมิติได้ผ่านกล้อง สามารถแชร์หน้าจอในพื้นที่เมตาเวิร์สได้ สามารถสร้างกระดาษบันทึกข้อความ (Sticky notes) ไว้ในพื้นที่เมตาเวิร์สได้

3.1 ขั้นตอนการสร้างจักรวาลนฤมิต Spatial Metaverse: happiness 3 bangs-Samut-Prakan

1) การวางแผนและเตรียมการจัดนิทรรศการ

จากการประชุมประชาคมพื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง และการสื่อสารกับโรงเรียนขยายโอกาสในพื้นที่อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลา ตำบลบางโหลง พบว่า นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่โครงการวิจัยได้เรียนรู้และรับทราบข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่มากนัก จึงเห็นว่าการสร้างจักรวาลนฤมิต ในกิจกรรมของโครงการวิจัยจะเป็นรูปแบบที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนในพื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง สมุทรปราการ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

2) พัฒนาและสร้างสภาพแวดล้อมเสมือนจริง

นักวิจัยออกแบบสภาพแวดล้อมที่ใช้งานง่ายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงได้ การนำเสนอเนื้อหาและใส่วัตถุประสงค์ของนิทรรศการไม่มากจนเกินไป โดยคัดเลือกสิ่งที่น่าสนใจของพื้นที่สามบางมานำเสนอ

3) การนำเสนอเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ออกแบบสภาพแวดล้อมเสมือนของจักรวาลนฤมิต (Spatial Metaverse) ด้วยแนวคิดวิถีแห่งสายน้ำ แยกแต่ละพื้นที่เพื่อนำเสนอจากชุมชนพื้นที่สามบาง คือ อำเภอบางเสาธง ตำบลบางโหลง ตำบลบางปลา เลือกใช้รูปแบบ Gallery จัดแสดงภาพถ่ายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของแต่ละพื้นที่และคำอธิบาย มีงานบุญประเพณีที่นำเสนอในรูปแบบคลิปวิดีโอ มี Boardroom with table ใช้หรือ บรรยายได้

4) การโต้ตอบและการมีส่วนร่วม

เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งาน เช่น การสนทนากับผู้เข้าชม จัดกิจกรรมสำหรับผู้เข้าชม เป็นต้น

5) การประยุกต์ใช้สื่อการเรียนรู้เสมือนจริง

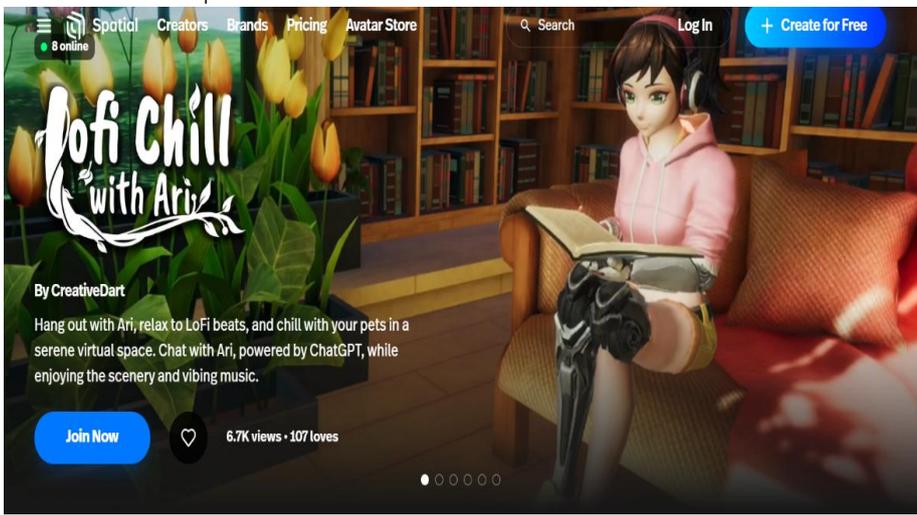
เป็นขั้นตอนประเมินผลและรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าชม เพื่อปรับปรุงการจัดนิทรรศการในอนาคต คณะผู้วิจัยเผยแพร่ลิงก์เข้าใช้งาน จักรวาลนฤมิต Spatial Metaverse: Happiness3bangs-Samut-Prakan ผ่านเครือข่ายครู

สถานศึกษา 14 แห่ง ในโครงการวิจัย เผยแพร่ลิงก์ผ่านกลุ่มไลน์เครือข่ายครูและเผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจสุขไม่

จางที่บางเสาชง สมุทรปราการ

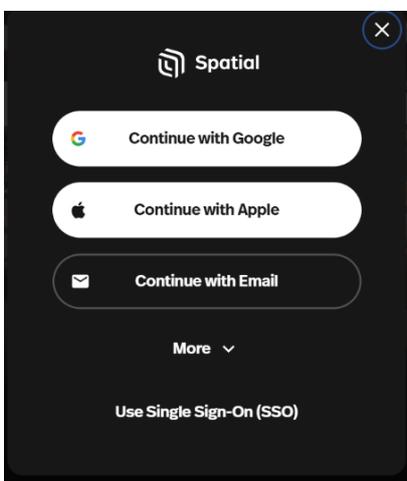
การเข้าใช้งาน มีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) เข้าใช้งาน www.spatial.io

ภาพที่ 7 หน้าเว็บไซต์ www.spatial.io [ภาพหน้าจอ]. (Spatial, ม.ป.ป.).

2) ล็อกอินเข้าใช้งาน Spatial ตามวิธีที่กำหนด โดยเข้าใช้งานผ่าน Google Apple หรือ ทาง Email สำหรับผู้ใช้งานครั้งแรกต้องลงทะเบียนเข้าใช้งานก่อน

ภาพที่ 8 หน้าเว็บไซต์แสดงการล็อกอิน [ภาพหน้าจอ]. (Spatial, ม.ป.ป.).

3) เข้าใช้งานผ่านลิงก์

<https://www.spatial.io/s/happiness3bangs-Samut-Prakan-66d7c31ab1762b95c7909a0b>

ภาพที่ 9 Happiness3bangs-Samut-Prakan [ภาพหน้าจอ]. (Spatial, ม.ป.ป.).

3.2 ห้องนิทรรศการออนไลน์ของอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

ห้องนิทรรศการออนไลน์อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ข้อมูลของตำบลสี่ระจรเข้ใหญ่ ตำบลสี่ระจรเข้น้อย และตำบลบางเสาธง มีเนื้อหาิทรรศการภาพแผนที่ทางวัฒนธรรม ภาพมรดกวัฒนธรรม วิถีทัศนงานประเพณี เช่น แห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ ประเพณีถวายผ้าวัสสิกสาฎกและแห่เทียนพรรษาทางน้ำอำเภอบางเสาธง การแข่งเรือยาวประเพณีวัดมงคลนิมิตร

ภาพที่ 10 ห้องนิทรรศการออนไลน์อำเภอบางเสาธง [ภาพหน้าจอ]. (Spatial, ม.ป.ป.).

3.3 ห้องนิทรรศการออนไลน์ของตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ห้องนิทรรศการออนไลน์ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีเนื้อหาิทรรศการ คือข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ภาพมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ศาลเจ้าพ่อพระรามพระลักษมณ์ วิถีทัศนละครชาติรีตำบลบางปลา

ภาพที่ 11 ห้องนิทรรศการออนไลน์ตำบลบางปลา [ภาพหน้าจอ]. (Spatial, ม.ป.ป.).

3.4 ห้องนิทรรศการออนไลน์ของตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ห้องนิทรรศการออนไลน์ตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีเนื้อหา นิทรรศการ คือ ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ภาพมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ประเพณีนมัสการหลวงพ่อบุญรอด วัดบางไฉลงใน

ภาพที่ 12 ส่วนจัดแสดงนิทรรศการออนไลน์ตำบลบางไฉลง [ภาพหน้าจอ]. (Spatial, ม.ป.ป.).

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรม วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่รวมทั้งผลเชิงบวกและเชิงลบจากปัจจัยการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อชุมชนสามบางสองฝั่งคลองสมุทรปราการ ประกอบด้วย อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของพัฒนาการทางด้านชุมชนที่ตั้งอยู่เดิมในพื้นที่ และชุมชนที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ได้ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมเชิงลึกของ 2 ชุมชน คือ ชุมชนมุสลิมมัสยิดดารุลอามีน ริมคลองสำโรง และชุมชนย่านตลาดเก่าริมคลองสำโรง ศาลเจ้าปึงเถ่ากงและศาลเจ้าแม่ทับทิม

ข้อมูลทางวัฒนธรรมของพื้นที่อำเภอบางเสาธง ตำบลบางปลาและตำบลบางไฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พัฒนาชุดข้อมูลทางวัฒนธรรมให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง เผยแพร่สู่สาธารณะจำนวน 153 รายการ จัดทำแผนที่วัฒนธรรม จำนวน 1 ชุด ครอบคลุมพื้นที่อำเภอบางเสาธง ตำบลบางไฉลงและตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ บันทึกภาพนิ่ง และวีดิทัศน์ บันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ และบันทึกในเว็บไซต์ <https://dp.culturalmapthailand.info/GL> เผยแพร่สื่อสารสาธารณะทางเฟซบุ๊กแฟนเพจ สุขไม่จางที่บางเสาธง สมุทรปราการ มีผู้ติดตาม 6,842 คน (ข้อมูลวันที่ 19 เมษายน 2568) ช่อง YouTube “ที่นี่สามบางสองฝั่งคลอง สมุทรปราการ” ด้านการพัฒนาชุดข้อมูลทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านประเพณีสำคัญของชุมชนศิลปะการแสดง นำเสนอในรูปแบบนิทรรศการออนไลน์ Virtual Exhibition Platform ผ่านจักรวาลอนิเมต Spatial Metaverse : Happiness3bangs-Samut-Prakan ใช้ภาพนิ่ง วีดิทัศน์ โมชั่นกราฟิก ประกอบในนิทรรศการ

เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2567 โครงการวิจัยได้จัดประชุมคืนข้อมูลแก่พื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อนำเสนอผลงานและการสานต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของพื้นที่ มีภาคีเครือข่ายเข้าร่วมประชุมจากคณะ

สงฆ์อำเภอบางเสาธง ตำบลบางโฉลง ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่ายในพื้นที่อำเภอบางเสาธง คือตำบลศีระจรเข้ใหญ่ ตำบลศีระจรเข้น้อย ตำบลบางเสาธง ผู้แทนจากตำบลบางปลาและตำบลบางโฉลง จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 70 คน

คณะสงฆ์พื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง สมุทรปราการ เข้าร่วมประชุมรับฟังและให้ข้อเสนอแนะ ได้แก่ พระครูกิตติวิสุทวิวัฒน์, ดร.เจ้าอาวาสวัดบางโฉลงโน ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี พระครูปลัดสัญญา สญญาคโม วัดบางโฉลงโน ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี ผู้แทนพระปริยัติวงศาจารย์ เจ้าคณะตำบลศีระจรเข้ใหญ่ เจ้าอาวาสวัดหัวคู้ พระครูวิบูลปัญญากร เจ้าอาวาสวัดจรเข้ใหญ่ ตำบลศีระจรเข้ใหญ่ พระครูปลัดสุวัฒนกวีคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีวารีน้อย ตำบลศีระจรเข้ใหญ่ พระครูสันติคุณากร เจ้าอาวาสวัดปากคลองมอญ ตำบลศีระจรเข้ใหญ่ พระครูสุตรัตโนภาส ดร. เจ้าอาวาสวัดมงคลนิมิตร ตำบลบางเสาธง ซึ่งเป็นพลังหนุนเสริมการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

ข้อมูลปฐมภูมิความคิดเห็นที่สำคัญจากการสนทนากลุ่มคณะสงฆ์

“มีความยินดีที่ทางมหาวิทยาลัยได้ให้คณะสงฆ์ได้มีส่วนร่วมทำงานวิจัยในครั้งนี้ ถือเป็นสื่อเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในครั้งนี้เพราะเป็นงานที่ยากพอสมควรแต่ก็ทำได้ดีและประสบความสำเร็จ ประทับใจในทีมวิจัยที่มีความอดทนสูง ตั้งใจทำงาน และประทับใจทุกสิ่งที่เราได้ทำกัน เป็นเหมือนครอบครัวไม่เหมือนงานวิจัยทั่ว ๆ ไป สำหรับข้อเสนอแนะอยากให้หาเวทีเผยแพร่ส่งเสริมผลงานจากงานโครงการวิจัยที่เราได้ทำ”

ในนามของวัดศรีวารีน้อยยินดีเป็นอย่างยิ่งและชื่นชม ชื่นชอบทุกด้านที่ทีมวิจัยทำ หรือแนวคิดแนวทางต่างๆ วัดศรีวารีน้อยให้การสนับสนุนมาด้วยดีมาตลอด เห็นว่างานวิจัยเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ชุมชน”

(โครงการวิจัยนวัตศรัทธาศิลป์ หนุนเศรษฐกิจและรักษารากเหง้าของชุมชนพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ. ข้อมูลจากการประชุมคืนข้อมูลแก่พื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อนำเสนอผลงานและสานต่อกิจกรรมในโครงการ. 3 กันยายน 2568)

ข้อมูลปฐมภูมิความคิดเห็นที่สำคัญจากภาคีเครือข่ายในชุมชน

“งานวิจัยนี้เข้าไปในชุมชน ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติที่ไปปลุกให้พวกเราตื่น พวกเราแค่ลืมไปว่าเรามีของดี แต่ไม่มีใครมากระตุ้นขึ้นมา แล้วก็ลุกขึ้นมาบอกว่าของดียังมีอีกเยอะแต่เราจะนำเสนออย่างไรเราไม่ได้มีความรู้เชิงวิจัย มันใจว่าท่านทำด้วยใจจริง ๆ ถ้าไม่ได้ทำด้วยใจ จะไม่สำเร็จเช่นทุกวันนี้ นักวิจัยมีทั้งสิ่งโน้มน้าวใจให้ชุมชนเปิดบ้านต้อนรับ ท่านลงไปด้วยใจจริง ๆ และใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ท่านทำให้ชุมชนมีความรู้สึกที่เปลี่ยนไป และมีความศรัทธา นี่คือหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ นี่คือนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยนี้ ลงไปด้วยความรัก ความเป็นที่เป็นนอ้กับชุมชนมี ชุมชนมีความสุข เต็มใจ พร้อมทั้งจะเปิดบ้านต้อนรับ งานวิจัยนี้มีคุณค่าสูงมาก”

“ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเกิดความสามัคคีในชุมชนเป็นอย่างดี”

“ได้เห็นการบูรณาการร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมในรูปแบบพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) อย่างชัดเจน”

“ได้รับรู้เรื่องราวข้อมูลทางวัฒนธรรมสังคมที่น่าสนใจมาก ๆ แม้แต่คนรุ่นหลังที่เป็นคนในพื้นที่สามบางโดยกำเนิดยังไม่ทราบ คนต่างต่างถิ่นก็ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเผยแพร่ต่อได้”

(โครงการวิจัยนวัตศรัทธาศิลป์ หนุนเศรษฐกิจและรักษารากเหง้าของชุมชนพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ. ข้อมูลจากการประชุมคืนข้อมูลแก่พื้นที่สามบางสองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อนำเสนอผลงานและสานต่อกิจกรรมในโครงการ. 3 กันยายน 2568)

การเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการบันทึกเรื่องราวที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนและท้องถิ่น มรดกทางวัฒนธรรม คือทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมีคุณค่าและมีมูลค่าสามารถขับเคลื่อนสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคม และสามารถความรู้สึกร่วม เชื่อมโยงผู้คนในพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่สมุทรปราการที่มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่มีความเจริญและความเติบโตหลายด้าน กล่าวได้ว่าการจัดการทุนทางวัฒนธรรมมีพลังและมีความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างมากการวิจัยครั้งนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการบันทึกเรื่องราวอันน่าภาคภูมิใจของชุมชนและท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของพื้นที่สามบาง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตในหลากหลายมิติ

ผลการวิจัยและข้อมูลสนับสนุนชี้ให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงซากดึกดำบรรพ์หรือสิ่งที่ยึดต้องไม่ได้ แต่เป็น ทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมูลค่า อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนในหลายด้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่า ตำนาน ประเพณี พิธีกรรม ภาษา ศิลปะ สถาปัตยกรรมหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นกระบวนการสำคัญในการธำรงรักษาอัตลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน ข้อมูลเหล่านี้เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความสามารถและความเข้มแข็งของบรรพบุรุษ การบันทึกและเผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้จึงเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความภาคภูมิใจ ในรากเหง้าและวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ (Smith, 2006; Lowenthal, 1985) ยืนยันว่าการรับรู้และเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองมีส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์กลุ่ม ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมนำไปสู่ความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ และเป็นพลังขับเคลื่อนให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งดีงามที่มีอยู่ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการสร้างประโยชน์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

มรดกทางวัฒนธรรมสามารถเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมและเทศกาลต่าง ๆ (Richards, 2007) ซึ่งในบริบทของสมุทรปราการที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมริมน้ำสองฝั่งคลอง วัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความเป็นเมือง การส่งเสริมและพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น สร้างงาน สร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ในด้านสังคมนั้น มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและความเชื่อมโยงระหว่างผู้คนในชุมชน (Putnam, 2000) การมีประสบการณ์ร่วมกับมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การเข้าร่วมประเพณี การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการเยี่ยมชมแหล่งโบราณสถานจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี ลดความขัดแย้งและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทอย่างสมุทรปราการที่อาจมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเชื่อมโยงคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและค่านิยมของกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณวรรณ บัวเนี้ยว (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการพื้นที่และทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเสริมศักยภาพผู้ประกอบการและวิสาหกิจวัฒนธรรม : การขยายพื้นที่และต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี โดยพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบการสื่อสารและต้นทุนทางวัฒนธรรมที่นำมาเป็นเนื้อหา การสื่อสาร การสร้างเป้าหมายร่วมและสื่อสารเป้าหมายผ่านกิจกรรม ความต่อเนื่อง ขับเคลื่อนโดยใช้อิงค์ความรู้ และการต่อยอดขยายผลโดยกลุ่มภาคีเครือข่าย ทำให้จังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมสามารถนำเอาทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งได้เก็บรวบรวมเป็นแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมและพัฒนาในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงนำมาขยายผลต่อยอดสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับพื้นที่ได้ และ สอดคล้องกับ จารุวรรณ โปษยานนท์ (2564) จากโครงการวิจัย มหาวิทยาลัยพะเยาขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และยกระดับเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมของชุมชนระเบียบกว๊านพะเยา ซึ่งได้นำแผนที่ทางวัฒนธรรมซึ่งรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมมาเป็น

เครื่องมือในการขับเคลื่อนกระบวนการ พร้อมนำเสนอในรูปแบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริง และใช้กรอบแนวคิด มหา-ประชา-รัฐ ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม ตลอดจน มีระบบและกลไกความร่วมมือจากภาคเครือข่าย การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคีเครือข่าย การให้องค์ความรู้กับชุมชนโดยกระบวนการจัดการความรู้ Design Thinking และการนำแผนที่ทางวัฒนธรรม มาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกระบวนการ สร้างผลิตภัณฑ์ทาง วัฒนธรรมซึ่งสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับพื้นที่ระบียงกว๊านพะเยาได้

ข้อเสนอแนะ

ด้วยสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของอำเภอบางบ่อ มีความเชื่อมโยงกับอำเภอบางพลีและ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยวิถีแห่งสายน้ำโดยมีคลองสำโรงเป็นสายน้ำหลักและมีรากเหง้าแห่งฐาน ทนทางวัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ด้านฝั่งตะวันออกของสมุทรปราการ มีความสมบูรณ์ใน ทุกมิติ ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ที่อำเภอบางบ่อ เพื่อเป็นคลังความรู้อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจระดับชุมชนฐานรากต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). โครงการวิจัยเพื่อพัฒนา แพลตฟอร์มดิจิทัลทางวัฒนธรรม. ค้นคืนจาก <https://culturalmapthailand.info/>.
- กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). การสืบค้นในระบบแผนที่ทาง วัฒนธรรมระดับประเทศ [ภาพประกอบ]. ค้นคืนจาก <https://culturalmapthailand.info/map>.
- กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). ข้อมูลที่ได้จากการกำหนดค่า สืบค้น “ปลาร้าบางฝาด” [ภาพประกอบ]. ค้นคืนจาก <https://culturalmapthailand.info/CD-5377>.
- กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). ภาพปลาร้าบางฝาดในเว็บไซต์ [ภาพประกอบ]. ค้นคืนจาก <https://culturalmapthailand.info/CD-5377>.
- กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). ระบบให้รายละเอียด ของข้อมูลวัฒนธรรม “ปลาร้าบางฝาด ” [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://culturalmapthailand.info/CD-5377>.
- จารุวรรณ โปษยานนท์. (2564). มหาวิทยาลัยพะเยาขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และยกระดับ เศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมของชุมชนระบียงกว๊านพะเยา. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยพะเยา. ค้นคืนจาก <https://pmua.or.th/research/a13f640092/#>.
- ธนากร ตาระกา. (2550). แนวทางการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ บนพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมลพบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ค้นคืนจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:111613.
- นิก สุนทรชัย และคณะ. (2567). นวัตกรรมทัศนศิลป์ หนุนเศรษฐกิจและรักษถิ่นของชุมชนพื้นที่สามบาง สองฝั่งคลอง จังหวัดสมุทรปราการ. (รายงานการวิจัย). สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

- นิก สุนทรชัย และคณะ. (2565). การขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมสองฝั่งคลองแบบมีส่วนร่วม สู่การพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. (รายงานการวิจัย). สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- พรรณศิริ แจ่มอรุณ และคณะ. (2554). การศึกษาเชิงคติชนวิทยา: การตั้งชื่อคลองและชื่อบ้านในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (รายงานการวิจัย). สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- พรรณศิริ แจ่มอรุณ และคณะ. (2557). การศึกษาเชิงคติชนวิทยา: การตั้งชื่อคลองและชื่อบ้านในอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. (รายงานการวิจัย). สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สุขไม่จางที่บางเสาธง สมุทรปราการ. (18 เมษายน 2568) เฟซบุ๊กแฟนเพจ. ค้นคืนจาก <https://www.facebook.com/profile.php?id=100081487007806>.
- อรุณีวรรณ บัวเนี้ยว. (2564). การจัดการพื้นที่และทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเสริมศักยภาพผู้ประกอบการและวิสาหกิจวัฒนธรรม: การขยายพื้นที่และต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี. ค้นคืนจาก <https://pmua.or.th/research/a13f640090/>.
- อิสยา จันทรวิทยานุชิต และคณะ. (2564). โครงการวิจัยและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมสองฝั่งคลองพื้นที่อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. (รายงานการวิจัย). สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- Lowenthal, D. (1985). *The past is a foreign country*. Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Richards, G. (2007). Cultural tourism: Global and local perspectives. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 14(1), 1–12. <https://doi.org/10.1375/jhtm.14.1.1>
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Spatial. (ม.ป.ป.). ห้องนิทรรศการออนไลน์ตำบลบางโหลง [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://www.spatial.io/s/happiness3bangs-Samut-Prakan-66d7c31ab1762b95c7909a0b?share=4451686018390104831>.
- Spatial. (ม.ป.ป.). ห้องนิทรรศการออนไลน์ตำบลบางปลา [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://www.spatial.io/s/happiness3bangs-Samut-Prakan-66d7c31ab1762b95c7909a0b?share=4451686018390104831>.
- Spatial. (ม.ป.ป.). ห้องนิทรรศการออนไลน์อำเภอบางเสาธง [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://www.spatial.io/s/happiness3bangs-Samut-Prakan-66d7c31ab1762b95c7909a0b?share=4451686018390104831>.
- Spatial. (ม.ป.ป.). เว็บไซต์ www.spatial.io [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://www.spatial.io/>.
- Spatial. (ม.ป.ป.). เว็บไซต์แสดงการล็อกอิน [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://www.spatial.io/>.
- Spatial. (ม.ป.ป.). Happiness3bangs-Samut-Prakan [ภาพหน้าจอ]. ค้นคืนจาก <https://www.spatial.io/s/happiness3bangs-Samut-Prakan-66d7c31ab1762b95c7909a0b>.
- UNESCO. (ม.ป.ป.). เกณฑ์การคัดเลือก. ค้นคืนจาก <https://whc.unesco.org/en/criteria/>.